

Секція С1 Економіка	
УДК 338.24:351.863:330.131.7	
Дата першого надходження статті до видання	2026-03-11
Дата прийняття статті до друку після рецензування	2026-04-25
Дата публікації/оприлюднення	2026-04-30

Інституційно-організаційне забезпечення державної політики детінізації економіки в системі економічної безпеки суб'єктів господарювання

Габрелян Андрій Юрійович
доктор філософії в галузі права
e-mail: Kashkinlaw@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9337-7920>

Лагунов Костянтин Вікторович
доктор філософії з економіки
директор ТОВ «Телко Україна»
e-mail: konstantin.lagunov@telko.com
<https://orcid.org/0009-0008-4023-6823>

Анотація. Статтю присвячено обґрунтуванню моделі державної політики детінізації, що має посилити захищеність легальної господарської діяльності в умовах воєнної та післявоєнної трансформації України. Метою дослідження є визначення змісту, структурних елементів і напрямів удосконалення такої моделі з урахуванням ризиків, пов'язаних із тіньовими практиками, фрагментарністю контролю, непрозорістю контрагентів і слабкою координацією державних інституцій.

Методологічну основу дослідження становить поєднання системного, інституційного, структурно-функціонального, нормативно-правового та ризик-орієнтованого підходів. Системний підхід використано для розгляду детінізації як складової ширшого механізму захисту легальної економічної діяльності; інституційний і структурно-функціональний підходи – для розмежування ролі державних органів, управлінських процедур, цифрових сервісів, фінансового моніторингу, антикорупційних запобіжників і правового захисту бізнесу; ризик-орієнтований підхід – для встановлення зв'язку між державними інструментами детінізації та корпоративними системами комплаєнсу, перевірки контрагентів і управління ризиками.

Дослідження показало, що детінізація економіки не може зводитися до збільшення кількості перевірок, кримінальних проваджень або сум донарахувань. Її ефективність має оцінюватися через здатність держави зменшувати простір для тіньових практик, забезпечувати пропорційність контролю, відкривати якісні дані для бізнесу, формувати зрозумілі критерії ризику та створювати умови, за яких легальна поведінка стає простішою, передбачуванішою і менш витратною. У статті така модель подається як поєднання стратегічної координації, податкового й митного адміністрування, діяльності Бюро економічної безпеки України, фінансового моніторингу, антикорупційної політики, цифрової простежуваності господарських операцій, сервісної підтримки та правового захисту добросовісного бізнесу. Окреслено методичну прогалину, пов'язану із втратою чинності попередніми Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, що актуалізує потребу в оновленні індикаторної бази з урахуванням ризиків воєнного часу, стану ринку праці, фінансової прозорості, стійкості ланцюгів постачання, поведінки суб'єктів господарювання та регіональних дисбалансів. Обґрунтовано управлінський цикл

детінізації, який охоплює виявлення тіньових практик, оцінювання їх ризиків, визначення пріоритетів реагування, добір інструментів впливу та оцінювання результативності.

Наукова новизна полягає у розвитку підходу до державної політики детінізації як інституційного механізму формування безпечного середовища для легальної підприємницької діяльності, а не лише як фіскального або правоохоронного інструменту. Удосконалено бачення взаємозв'язку між державними механізмами обмеження тіньових практик і внутрішніми системами ризик-орієнтованого управління, комплаєнсу та економічної безпеки підприємств.

Практичне значення результатів полягає у можливості їх використання органами державної влади під час оновлення методичної бази оцінювання економічної безпеки, розвитку міжвідомчого обміну даними, формування критеріїв ризику та переходу від постфактум контролю до превентивного управління ризиками. Для суб'єктів господарювання запропонований підхід може бути корисним під час побудови систем перевірки контрагентів, внутрішнього аудиту, комплаєнсу, захисту від недобросовісної конкуренції та формування резилієнтних бізнес-моделей.

Ключові слова: тіньова економіка, ризик-орієнтоване управління, комплаєнс, фінансовий моніторинг, прозорість операцій, добросовісна конкуренція, цифрова простежуваність, податкове адміністрування, митний контроль, антикорупційні запобіжники, резилієнтність бізнесу.

Institutional and Organizational Support for State Policy on Economic De-Shadowing in the System of Economic Security of Business Entities

Andrii Habrelian

Ph.D. in Law

e-mail: Kashkinlaw@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9337-7920>

Konstantin Lagunov

Ph.D in Economics

CEO of Telko Ukraine LLC

e-mail: konstantin.lagunov@telko.com

<https://orcid.org/0009-0008-4023-6823>

Abstract. The article substantiates an institutional and organizational model of public policy aimed at reducing shadow practices and strengthening the economic security of business entities in Ukraine during wartime and post-war transformation. The purpose of the study is to determine the content, structural components and directions for improving this model, taking into account the systemic risks faced by lawful enterprises as a result of informal transactions, unfair competition, fragmented public control, insufficient transparency of counterparties and weak coordination among public institutions.

The methodological basis of the study combines systemic, institutional, structural-functional, legal and risk-oriented approaches. The systemic approach is used to consider de-shadowing as part of a broader mechanism for protecting lawful economic activity; the institutional and structural-functional approaches are applied to distinguish the roles of public authorities, administrative procedures, digital services, financial monitoring, anti-corruption safeguards and legal protection of enterprises; the risk-oriented approach is used to establish the connection between public instruments and corporate systems of compliance, counterparty verification, internal audit and risk management.

The study shows that economic de-shadowing cannot be limited to an increase in inspections, criminal proceedings or additional fiscal charges. Its effectiveness should be assessed through the ability of the state to narrow the space for informal and illegal practices, ensure proportionality of control, provide enterprises with reliable data, develop clear risk criteria and create conditions in which lawful behaviour becomes simpler, more predictable and less costly. The article proposes to view institutional and organizational support for de-shadowing as a system that combines strategic coordination, tax and customs administration, the activities of the Bureau of Economic Security of Ukraine, financial monitoring, anti-corruption policy, digital traceability of transactions, service-oriented interaction with enterprises and legal protection of bona fide market participants. The study identifies a methodological gap caused by the invalidation of the previous methodological recommendations for calculating the level of Ukraine's economic security, which increases the need to update the indicator base by taking into account wartime risks, labour market conditions, financial transparency, supply chain resilience, business behaviour and regional imbalances. The article also substantiates a management cycle that includes the identification of shadow practices, assessment of their risks, prioritization of responses, selection of appropriate instruments and evaluation of effectiveness.

The scientific novelty lies in developing an approach to public de-shadowing policy as an institutional mechanism for creating a safer environment for lawful entrepreneurship, rather than as a purely fiscal or law-enforcement tool. The article improves the understanding of the relationship between public mechanisms for limiting informal and illegal practices and internal corporate systems of risk-oriented management, compliance and enterprise protection.

The practical significance of the results lies in their possible use by public authorities when updating the methodological basis for assessing economic security, improving interagency data exchange, developing risk criteria and moving from ex post control to preventive risk management. For enterprises, the proposed approach may be useful in building counterparty verification systems, internal audit procedures, compliance mechanisms, protection against unfair competition and resilient business models.

Keywords: shadow economy, risk-oriented management, compliance, financial monitoring, transaction transparency, fair competition, digital traceability, tax administration, customs control, anti-corruption safeguards, enterprise resilience.

Вступ

Актуальність проблеми. В умовах війни та майбутнього відновлення детінізація вже не є лише фіскальним завданням. Вона пов'язана з поверненням прихованих доходів в офіційний обіг, захистом легального бізнесу, вирівнюванням конкурентного середовища, підвищенням прозорості фінансових потоків, посиленням стійкості державних фінансів та формуванням безпечних умов для розвитку суб'єктів господарювання. Коли неформальні практики стають звичною моделлю поведінки, вони поступово змінюють логіку ринку: добросовісна сплата податків, офіційна зайнятість, прозорий документообіг і дотримання комплаєнс-вимог починають сприйматися бізнесом як додатковий тягар, тоді як порушення правил – як спосіб отримання короткострокової переваги.

Для України ця проблема має безпосередній безпековий вимір. За оприлюдненими Мінекономіки розрахунками, у 2021 році рівень тіньової економіки становив 32 % обсягу офіційного ВВП, що на 2 відсоткові пункти більше, ніж у 2020 році [8]. Після початку повномасштабної війни зіставне оцінювання тіньового сектору ускладнилося через руйнування виробничих і логістичних зв'язків, релокацію бізнесу, міграцію населення, зміну структури споживання, зростання оборонних видатків та посилення залежності бюджету від зовнішньої підтримки. Однак відсутність

регулярної повної оцінки не робить проблему менш значущою. Навпаки, за таких умов держава потребує більш деталізованої системи моніторингу, яка дає змогу виявляти не лише загальний рівень тінізації, а й її вплив на конкретні сектори, регіони, ринки, товарні потоки та поведінку суб'єктів господарювання.

Бюджетні показники добре показують, що прозорість економіки має не абстрактне, а практичне значення для стійкості держави. У 2025 році до загального фонду державного бюджету надійшло 2,66 трлн. грн. [9]. До загального фонду місцевих бюджетів за той самий період надійшло 0,514 трлн. грн., з яких 0,300 трлн. грн. забезпечив податок на доходи фізичних осіб, 0,076 трлн. грн. – єдиний податок, 0,045 трлн. грн. – плата за землю, 0,037 трлн. грн. – акцизний податок, 0,020 трлн. грн. – податок на прибуток підприємств приватного сектору економіки [10]. Водночас касові видатки загального фонду державного бюджету у 2025 році становили 4,19 трлн. грн., із яких 2,67 трлн. грн., або 63,8 %, було спрямовано на безпеку і оборону [11]. Ці дані демонструють: приховування доходів, неофіційна зайнятість, контрабандні канали та фіктивний документообіг впливають не лише на статистику, а й на здатність держави фінансувати оборону, виконувати соціальні зобов'язання, підтримувати місцевий розвиток та забезпечувати відновлення критичної інфраструктури.

Для суб'єктів господарювання тіньова економіка створює окремий комплекс загроз. Легальний бізнес змушений конкурувати з учасниками ринку, які занижують податкове навантаження через приховування оборотів, використовують неофіційну працю, продають контрабандну або контрафактну продукцію, працюють через фіктивних контрагентів чи непрозорі фінансові ланцюги. У такому середовищі підприємство стикається не тільки з прямими фінансовими втратами, а й з ризиком помилкового вибору контрагента, блокування операцій, репутаційних втрат, податкових претензій, проблем із банківським обслуговуванням, складнощів із залученням інвестицій та участю в публічних закупівлях. Відповідно, економічна безпека суб'єкта господарювання залежить не тільки від його внутрішньої системи управління, а й від якості інституційного середовища, у якому він працює.

Саме тому державна політика детінізації має оцінюватися не лише за кількістю перевірок, кримінальних проваджень або сумами донарахувань. Її ефективність видно за тим, чи звужуються можливості для прихованих схем, чи стає легальна поведінка простішою, чи отримує добросовісний бізнес реальний захист від недобросовісної конкуренції, чи мають підприємства доступ до достовірної інформації про контрагентів, чи працюють державні органи узгоджено і чи не перетворюється контроль на джерело додаткової невизначеності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі тіньова економіка дедалі частіше розглядається не лише як прихована частина господарської діяльності, а як багаторівневе явище, що впливає на фінансову стійкість держави, якість інституційного середовища, конкурентні умови та поведінку суб'єктів господарювання. Дослідження її сутності та структури зосереджують увагу на ознаках, формах прояву, прихованих, неформальних і нелегальних сегментах, а також на впливі тінізації на макроекономічні показники та державну економічну безпеку [2]. Це важливо для визначення предметних меж роботи, однак відповідний підхід переважно спрямований на загальнотеоретичну характеристику тінізації, тоді як питання інституційно-організаційного забезпечення її обмеження потребує окремого аналізу.

Фінансовий вимір тінізації розкривається через її вплив на бюджетні надходження, фінансову прозорість, податкову базу, інвестиційну спроможність та фінансову безпеку держави [1]. У цьому контексті тіньова економіка постає не лише як джерело втрат публічних фінансів, а й як чинник зниження довіри до економічної політики, ускладнення фінансового контролю та послаблення інструментів сталого

розвитку. Однак фіскальний вимір сам по собі не пояснює, чому частина бізнесу переходить у неформальні або напівформальні моделі поведінки.

Окремий напрям наукових праць пов'язаний із дослідженням детінізації в контексті державного регулювання та зарубіжного досвіду. У межах цього напрямку систематизуються податково-адміністративні, фінансово-моніторингові, трудові, митно-акцизні та інституційно-довірові інструменти обмеження тіньової економіки [3]. Важливим тут є перенесення акценту із суто каральної логіки на поєднання контролю, сервісу, цифрової простежуваності та довіри. Водночас для України недостатньо механічно адаптувати окремі зарубіжні інструменти; необхідною є побудова власної інституційно-організаційної моделі, здатної враховувати воєнні ризики, післявоєнне відновлення, євроінтеграційні зобов'язання та потреби легального бізнесу.

Секторний вимір тінізації розкривається через аналіз її впливу на фінансову безпеку та сталий розвиток окремих сфер господарювання [4]. Такий підхід дозволяє перейти від загального розуміння тіньової економіки до оцінювання її наслідків для конкретних ринків, підприємств і бізнес-моделей. Особливе значення мають ризики недобросовісної конкуренції, викривлення податкового навантаження, неофіційної зайнятості, непрозорого документообігу та використання сумнівних контрагентів. Разом із тим секторні дослідження потребують узагальнення на рівні державної політики, оскільки окремі прояви тінізації мають спільну інституційну природу.

Окремий блок літератури пов'язує детінізацію з цифровізацією. У відповідних працях цифрові рішення розглядаються як засіб підвищення прозорості операцій, простежуваності ресурсів, скорочення неформальних практик та зменшення можливостей для фіктивного документообігу [5; 7]. Однак цифрова трансформація створює не тільки інструменти детінізації, а й додаткові регуляторні виклики. Зокрема, токенизація активів реального сектору актуалізує питання прозорості власності, руху активів, контролю цифрових інструментів і запобігання їх використанню для непрозорих фінансових операцій [6].

Підходи до цифровізації та стійкості економіки розвиваються також у працях, присвячених резилієнтності, смарт-економіці та функціонуванню цифрової економіки в умовах воєнного стану [12; 22]. У таких дослідженнях акцент зроблено на адаптивності, технологічній спроможності, інноваційних механізмах, правовому контексті цифрових змін та здатності економічної системи зберігати функціональність в умовах високої невизначеності. Для цієї статті це має значення, оскільки цифрові сервіси, аналітика даних і відкриті реєстри поступово стають елементами базової інфраструктури детінізації.

Зарубіжні підходи до цифрової трансформації податкового адміністрування свідчать про поступовий перехід від постфактум контролю до моделі, за якої виконання податкових та інших регуляторних обов'язків інтегрується у звичайні бізнес-процеси [21]. Така логіка має принципове значення для державної політики детінізації, оскільки дозволяє зменшувати простір для порушень не лише через санкції, а й через зміну організації адміністрування, підвищення якості даних, автоматизований обмін інформацією та зручність легального виконання обов'язків.

Проведений аналіз свідчить, що наявні дослідження формують важливу теоретичну й прикладну основу для розуміння тіньової економіки, її фінансових наслідків, цифрових інструментів обмеження та ризиків для окремих секторів. Водночас більшість праць розкриває або загальноекономічну природу тінізації, або її фіскальний вимір, або окремі цифрові та регуляторні інструменти. Недостатньо опрацьованим залишається питання того, як саме інституційно-організаційне забезпечення державної політики детінізації має бути пов'язане з економічною

безпекою суб'єктів господарювання, їхніми системами комплаєнсу, управління ризиками, перевірки контрагентів і формування резилієнтних бізнес-моделей.

Виділення невіршеної частини проблеми. Попри наявність значного наукового доробку щодо тіньової економіки, економічної безпеки та державного регулювання, невіршеним залишається питання побудови цілісної інституційно-організаційної моделі детінізації, яка одночасно забезпечувала б захист публічних фінансів, зменшення тіньових практик і посилення економічної безпеки легального бізнесу. Потребує уточнення також те, як державні інструменти детінізації мають бути пов'язані з корпоративними системами управління ризиками суб'єктів господарювання.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування інституційно-організаційної моделі державної політики детінізації економіки, спрямованої на посилення економічної безпеки суб'єктів господарювання в умовах системних викликів трансформації національної економіки.

Наукова новизна. Набуло подальшого розвитку наукове обґрунтування державної політики детінізації як інституційного механізму забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. Удосконалено підхід до структурування інструментів детінізації через поєднання стратегічної координації, ризик-орієнтованого контролю, фінансового моніторингу, антикорупційних запобіжників, правового захисту бізнесу та цифрової простежуваності господарських операцій.

Практичне значення. Практичне значення результатів полягає у можливості їх використання органами державної влади під час оновлення методичної бази оцінювання економічної безпеки, формування ризик-орієнтованої політики детінізації та розвитку міжвідомчого обміну даними. Для суб'єктів господарювання запропонований підхід може бути використаний під час побудови корпоративних систем комплаєнсу, перевірки контрагентів і управління ризиками економічної безпеки.

Методологія

Методи дослідження. Методологія поєднує системний, інституційний, структурно-функціональний, нормативно-правовий та ризик-орієнтований підходи. Системний підхід дозволив розглянути детінізацію як частину ширшої системи економічної безпеки, у межах якої взаємодіють держава, бізнес, фінансова система, ринок праці, митне середовище, антикорупційні інституції та цифрова інфраструктура. Інституційний підхід дав змогу оцінити роль державних органів, процедур, каналів координації, інформаційних ресурсів, а також значення довіри до публічного управління. Структурно-функціональний підхід дав змогу розмежувати стратегічні, аналітичні, контрольні, фінансово-моніторингові, правоохоронні, антикорупційні, цифрові та сервісні функції у сфері детінізації. Нормативно-правовий підхід використано для характеристики правової основи діяльності ключових інституцій. Ризик-орієнтований підхід застосовано для встановлення зв'язку між державною політикою детінізації та управлінням ризиками в системі економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Джерела даних. Інформаційну базу дослідження становлять офіційні матеріали Мінекономіки щодо рівня тіньової економіки у 2021 році, дані Міністерства фінансів України щодо доходів і видатків державного та місцевих бюджетів у 2025 році, Національна стратегія доходів до 2030 року, Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, законодавство України про Бюро економічної безпеки України, фінансовий моніторинг і запобігання корупції, а також матеріали ОЕСД щодо цифрової трансформації податкового адміністрування. Для наукового обґрунтування використано праці українських і зарубіжних авторів, у яких досліджуються тіньова

економіка, фінансова безпека, резилієнтність, цифровізація економіки та ризик-орієнтоване управління.

Інструменти аналізу. Нормативно-правове узагальнення застосовано для систематизації актів, що визначають інституційну основу детінізації; інституційну діагностику – для виявлення функцій органів державної влади; функціональне групування для розмежування напрямів державної політики; ризик-мапування для встановлення зв'язку між тіньовими практиками та загрозами для суб'єктів господарювання; логіко-структурне моделювання для побудови управлінського циклу детінізації. Кількісні дані використано як емпіричний контекст: вони підтверджують бюджетне значення прозорості економічних процесів.

Обмеження дослідження. Дослідження має концептуально-аналітичний характер і не передбачає проведення економетричного моделювання або власного соціологічного опитування. Обмеженням є відсутність регулярних зіставних офіційних інтегральних оцінок тіньової економіки України після початку повномасштабної війни. Запропонована інституційно-організаційна модель потребує подальшої деталізації за секторами економіки, регіонами, видами тіньових практик і групами суб'єктів господарювання.

Результати

Детінізацію доцільно розглядати не як набір контрольних або правоохоронних дій, а як узгоджену систему інституцій, процедур, цифрових інструментів і каналів взаємодії з бізнесом. Її завдання – звужувати можливості для прихованих схем і водночас посилювати захищеність легальної господарської діяльності. У цьому розумінні детінізація виступає не лише інструментом державного примусу, а й умовою формування безпечного інституційного середовища для суб'єктів господарювання.

Відповідне забезпечення охоплює координацію державних органів, оцінювання ризиків, обмін даними, аналітичне виявлення проблемних секторів, сервісну підтримку бізнесу, прозорість процедур і створення стимулів для добровільної формалізації. Завдяки цьому акцент переноситься із реагування на вже вчинені порушення до формування умов, за яких легальна економічна поведінка стає простішою, передбачуванішою та менш витратною для добросовісного бізнесу.

Детінізація не може будуватися виключно на примусі. Жорстке реагування необхідне щодо організованих схем ухилення від оподаткування, контрабанди, незаконного обігу підакцизних товарів, фіктивного підприємництва, легалізації злочинних доходів і корупційного перерозподілу ресурсів. Натомість дрібні порушення, помилки адміністрування, недосконалість процедур або вимушені неформальні практики малого бізнесу потребують іншої реакції: спрощення правил, консультацій, цифрових сервісів, зрозумілих роз'яснень і можливості виправлення без надмірних санкцій. Без такого розмежування ресурси контролю розпоршуються на низькоризикові ситуації, тоді як складні схеми залишаються менш помітними.

У системі економічної безпеки суб'єктів господарювання інституційно-організаційне забезпечення детінізації виконує дві взаємопов'язані функції. Перша стосується захисту публічного інтересу: наповненням бюджету, підвищенням прозорості ринків, протидією незаконним фінансовим потокам, зменшенням корупційних ризиків, покращенням якості економічної інформації та стримуванням економічної злочинності. Друга – захисту легального бізнесу. Для підприємства важливо не лише те, що держава протидіє тіньовим схемам, а й спосіб такого реагування: чи є контроль пропорційним, чи не дублюються повноваження різних органів, чи зрозумілі критерії ризику, чи можна перевірити контрагента, чи існує ефективний захист від необґрунтованих рішень.

Саме тут державна політика детінізації перетинається з корпоративним ризик-менеджментом. Підприємство може створити внутрішню систему комплаєнсу,

перевірки контрагентів, фінансового контролю, безпеки платежів, внутрішнього аудиту та управління договірними ризиками. Однак ефективність цих інструментів залежить від зовнішнього середовища. За неповних реєстрів, неузгоджених даних і тривалого перебування фіктивних компаній в обороті внутрішній комплаєнс підприємства працює лише частково. Отже, економічна безпека суб'єкта господарювання формується не лише всередині підприємства, а й через якість інституційної інфраструктури держави.

Стратегічний рівень державної політики детінізації пов'язаний із визначенням пріоритетів податкової дисципліни, митної прозорості, фінансового контролю, захисту легального підприємництва та зменшення системних ризиків тінізації. Національна стратегія доходів до 2030 року, схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 р. № 1218-р [13], орієнтує державну політику на зміцнення внутрішньої дохідної бази, реформування податкового й митного адміністрування, адаптацію до стандартів Європейського Союзу та створення умов для післявоєнного відновлення. Для проблематики детінізації цей документ важливий тим, що переносить акцент із разових фіскальних заходів на довгострокове оновлення адміністративних процедур, цифрових інструментів, міжвідомчої координації та поведінкових стимулів.

Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, затверджена Указом Президента України від 11.08.2021 р. № 347/2021 [14], закріпила підхід до економічної безпеки як багатоскладового явища, що охоплює фінансову, виробничу, зовнішньоекономічну, інвестиційно-інноваційну, макроекономічну та інші складові. Хоча часові межі цієї Стратегії завершилися, її положення залишаються важливими для розуміння логіки державного реагування на економічні загрози. Водночас подальше стратегічне планування у цій сфері потребує оновлення з урахуванням воєнних ризиків, нової бюджетної архітектури, цифровізації економіки, євроінтеграційних зобов'язань і потреб суб'єктів господарювання у стабільному інституційному середовищі.

Організаційний рівень державної політики детінізації забезпечується діяльністю кількох груп інституцій. Кабінет Міністрів України забезпечує загальну координацію виконавчої влади та схвалення стратегічних документів. Міністерство фінансів України, Державна податкова служба України та Державна митна служба України відповідають за адміністрування ключових доходів, податковий і митний контроль, виявлення ризикових операцій та створення умов для добровільного виконання обов'язків. Міністерство економіки, довілля та сільського господарства України й органи статистики мають забезпечувати аналітичне бачення стану економіки, оцінювання тіньових процесів, їх впливу на ринки, зайнятість, інвестиції, підприємницьке середовище та економічну безпеку.

Окремою проблемою залишається методична база оцінювання економічної безпеки. Наказом Мінекономіки від 11.08.2025 р. № 199 було визнано таким, що втратив чинність, Наказ Мінекономіки від 29.10.2013 р. № 1277, яким раніше затверджувалися Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [15]. Це означає, що попередній методичний інструмент уже не може використовуватися як чинна основа, тоді як потреба в оновленому підході до моніторингу економічної безпеки залишається. Для державної політики детінізації це зумовлює необхідність розроблення нової методики, яка враховуватиме не лише макроекономічні індикатори, а й ризики воєнного часу, вплив тіньових практик на поведінку суб'єктів господарювання, стан ринку праці, рівень фінансової прозорості, стійкість ланцюгів постачання та регіональні дисбаланси.

У межах організаційного рівня державної політики детінізації окреме значення має спеціалізована інституційна ланка, відповідальна за реагування на економічні правопорушення та аналітичне виявлення ризикових процесів. Таку роль виконує

Бюро економічної безпеки України, діяльність якого має бути пов'язана не лише з правоохоронним реагуванням, а й з оцінкою процесів, що впливають на економічну безпеку держави та суб'єктів господарювання. Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28.01.2021 р. № 1150-IX [16] визначає правові основи його організації та діяльності. У цьому контексті значення має не сам факт існування спеціалізованого органу, а якість його роботи: здатність встановлювати зв'язки між окремими операціями, виявляти системні схеми та зосереджувати ресурси на найбільш небезпечних проявах тінізації.

Наказ Бюро економічної безпеки України від 01.02.2023 р. № 36, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 27.02.2023 р. за № 350/39406, затвердив Порядок застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України [17]. У цьому Порядку ризик-орієнтований підхід розкривається через стратегічний, тактичний та операційний рівні. Зокрема, стратегічний рівень пов'язаний із виявленням зон ризиків, вплив яких призводить до тінізації економіки на національному рівні та послаблення економічної безпеки держави. Це положення нормативно поєднує діяльність БЕБ не лише з реагуванням на окремі правопорушення, а й з управлінням системними ризиками тінізації.

Ризик-орієнтований підхід має практичну цінність лише за умови якісних даних, спроможності аналітичних підрозділів, обміну інформацією з податковими, митними, фінансово-моніторинговими, антикорупційними та правоохоронними інституціями, а також від зрозумілості критеріїв ризику для бізнесу. Якщо підприємство не бачить, які дії підвищують або знижують його ризиковий профіль, державна політика не стимулює добросовісну поведінку. Навпаки, вона породжує невизначеність. Тому ризик-орієнтований підхід у сфері детінізації має бути пов'язаний не лише з внутрішньою аналітикою державних органів, а й з прозорими правилами для суб'єктів господарювання.

Фінансовий моніторинг є важливою складовою інституційного забезпечення детінізації, оскільки значна частина тіньових практик пов'язана з непрозорим рухом коштів, фіктивними операціями, приховуванням реальних вигодоодержувачів, легалізацією злочинних доходів або використанням складних фінансових ланцюгів. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 р. № 361-IX [18] формує правові засади фінансового моніторингу. Для суб'єктів господарювання відповідні механізми мають подвійне значення: з одного боку, вони посилюють вимоги до прозорості операцій, структури власності, джерел походження коштів і ділових відносин; з іншого – зменшують ризик залучення легального бізнесу до ланцюгів легалізації злочинних доходів, фіктивних операцій або непрозорого руху капіталу.

Антикорупційна складова державної політики детінізації безпосередньо впливає на якість інституційного середовища. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII [19] визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки» від 20.06.2022 р. № 2322-IX затвердив Антикорупційну стратегію на 2021–2025 роки [20]. Попри завершення календарного періоду цієї Стратегії, її положення залишаються важливими для оцінювання зв'язку між корупцією, якістю публічного управління та умовами ведення бізнесу. У сфері детінізації корупційний ризик небезпечний тим, що здатний перетворити контроль на вибірковий інструмент впливу, а доступ до адміністративних процедур – на предмет неформального торгу.

Збалансованість державної політики детінізації неможлива без ефективного правового захисту добросовісного бізнесу. Йдеться про захист від необґрунтованих

рішень, надмірного втручання, неправомірного блокування операцій, порушення майнових прав або непропорційних санкцій. Підприємство має бути впевнене, що у випадку помилки державного органу або неправомірного рішення існує реальний механізм відновлення порушеного права. Для економічної безпеки суб'єктів господарювання це має не менше значення, ніж податкові ставки чи контрольні процедури, оскільки передбачуваність судового захисту впливає на інвестиційні рішення, фінансове планування, договірні відносини та готовність бізнесу працювати відкрито.

Нова модель детінізації дедалі більше залежить від якості цифрової та інформаційної інфраструктури. Йдеться про державні реєстри, електронний документообіг, аналітичні платформи, автоматизований обмін даними, електронні сервіси та цифрову простежуваність товарних і фінансових потоків. У міжнародній практиці податкового адміністрування дедалі більше уваги приділяється переходу від постфактум контролю до моделі, за якої виконання обов'язків вбудовується у звичайні бізнес-процеси [21]. Для державної політики детінізації в Україні це означає потребу не лише в посиленні контролю, а й у спрощенні легального виконання обов'язків, узгодженні даних, усуненні дублювання вимог і підвищенні зручності правомірної економічної поведінки.

Водночас цифровізація не є самодостатнім рішенням. Якщо цифрові системи побудовані без належного захисту даних, без узгодження між реєстрами, без прозорої логіки ризик-аналізу або без належного контролю за доступом до інформації, вони можуть створити нові ризики для бізнесу. Підприємства потребують не лише цифрової інфраструктури контролю, а й сервісної інфраструктури: можливості перевірити контрагента, швидко отримати адміністративну послугу, відстежити статус рішення, виправити помилку, подати пояснення, оскаржити дію органу, отримати зрозуміле повідомлення про ризик. Така інфраструктура зменшує транзакційні витрати і робить легальну діяльність організаційно простішою.

Однією з головних проблем чинного інституційно-організаційного забезпечення детінізації залишається фрагментарність. Податкові, митні, правоохоронні, фінансово-моніторингові, антикорупційні, статистичні та економіко-аналітичні інституції часто працюють у межах власної логіки. Кожна з них бачить окремий фрагмент проблеми: податкову звітність, митну декларацію, фінансову операцію, кримінально-правовий ризик, корупційну поведінку, статистичне відхилення або скаргу бізнесу. Але тіньова практика зазвичай існує як ланцюг дій, у якому поєднуються кілька елементів: фіктивний контрагент, неправдива первинна документація, заниження митної вартості, готівкові розрахунки, неофіційна зайнятість, корупційне посередництво або легалізація доходів. Якщо держава не бачить цей ланцюг цілісно, реагування запізнюється або зводиться до боротьби з наслідками.

Вирішення цієї проблеми потребує переходу до управлінського циклу детінізації. На першому етапі держава має виявляти типові тіньові практики, джерела їх виникнення та канали поширення. На другому етапі такі практики доцільно оцінювати через ризики для бюджету, конкурентного середовища, фінансової системи, ринку праці, інвестиційного клімату та економічної безпеки підприємств. На третьому етапі необхідно визначати пріоритети реагування, відмежовуючи організовані тіньові схеми від випадкових порушень, адміністративних помилок і добросовісних неточностей. На четвертому етапі мають застосовуватися відповідні інструменти впливу: спрощення процедур, сервісна підтримка, податкове адміністрування, митне адміністрування, фінансовий моніторинг, антикорупційні заходи та правоохоронне реагування. Завершальним етапом має бути оцінювання результативності: зменшення рівня ризику, зростання добровільної формалізації, полегшення умов легальної діяльності бізнесу та зниження ймовірності повторення тіньових практик.

Обговорення

Інтерпретація результатів. Результати дозволяють змістити фокус: інституційно-організаційне забезпечення детінізації має розглядатися як умова економічної безпеки суб'єктів господарювання, а не лише як інструмент фіскального контролю. Для легального бізнесу важливим є не тільки факт існування державних органів, уповноважених реагувати на економічні правопорушення, а й якість їх взаємодії, передбачуваність процедур, прозорість критеріїв ризику та можливість захисту від необґрунтованих рішень.

Особливого значення набуває зв'язок між державною політикою детінізації та корпоративними системами економічної безпеки. Підприємства вже не можуть обмежуватися тільки бухгалтерським обліком і юридичним супроводом договорів. Системні виклики трансформації національної економіки вимагають від них ширшого підходу: оцінювання податкових, митних, фінансових, кадрових, санкційних, репутаційних, договірних і комплаєнс-ризиків; перевірки контрагентів; контролю бенефіціарної прозорості; внутрішнього аудиту; управління персоналом; підготовки до перевірок; захисту комерційної інформації. Проте державна система має забезпечувати умови, за яких такі корпоративні інструменти можуть реально працювати. Суб'єкти господарювання не мають самостійно компенсувати недоліки державних реєстрів, неузгодженість діяльності органів влади або нестабільність правозастосування.

Ефективна детінізація потребує переходу від постфактум контролю до превентивного управління ризиками. Це не скасовує відповідальності за порушення, однак змінює логіку державного реагування: пріоритетом стає не лише фіксація вже вчинених порушень, а й своєчасне виявлення умов, за яких вони виникають. Якщо держава завчасно ідентифікує ризикові сектори, інформує бізнес про типові тіньові схеми, відкриває релевантні дані, забезпечує якісні цифрові сервіси, формує зрозумілі критерії ризику та спрощує добросовісне виконання правил, кількість порушень може зменшуватися без постійного розширення репресивного інструментарію. Там, де йдеться про організовані тіньові схеми, необхідним залишається жорстке правове реагування. Натомість у випадках, коли тінізація зумовлена складністю процедур, неузгодженістю даних або слабкістю сервісної функції держави, більш результативним є управлінське усунення причин, що підштовхують бізнес до неформальних практик.

В умовах війни та післявоєнного відновлення превентивна модель детінізації набуває особливого значення. Значні обсяги публічних і донорських ресурсів, оборонні та відновлювальні закупівлі, релокація бізнесу, зміна логістичних маршрутів, дефіцит кадрів і потреба у швидкому запуску інвестиційних проєктів формують додаткові ризики тінізації відбудовчих процесів. Такі ризики можуть проявлятися у завищенні вартості робіт, фіктивних поставках, непрозорому виборі підрядників, конфлікті інтересів, використанні неофіційної праці, залученні сумнівних посередників або спрямуванні частини ресурсів у непрозорі фінансові потоки. Для добросовісного бізнесу це означає ризик обмеження доступу до справедливої конкуренції, для держави – зниження довіри до відновлення як економічного та суспільного процесу. Саме тому детінізація відбудови має спиратися на відкриті дані, прозорі закупівлі, фінансовий моніторинг, контроль бенефіціарної власності, цифрову простежуваність коштів і невідворотність відповідальності за зловживання.

Порівняння з іншими дослідженнями. На відміну від підходів, у яких тіньова економіка розглядається переважно як макроекономічна загроза або джерело бюджетних втрат, у цій статті акцент зроблено на її інституційному впливі на економічну безпеку суб'єктів господарювання. Фіскальний вимір при цьому зберігається, але доповнює його аналізом конкурентних, фінансових, правових, репутаційних і комплаєнс-ризиків для легального бізнесу.

Порівняно з дослідженнями, орієнтованими на окремі інструменти протидії тіньовій економіці, у статті запропоновано цілісний управлінський цикл детінізації, який поєднує виявлення тіньових практик, оцінювання ризиків, визначення пріоритетів реагування, застосування інструментів впливу та оцінювання результативності. Це дозволяє перейти від фрагментарного бачення детінізації до моделі, у якій державне регулювання пов'язане з корпоративними системами ризик-орієнтованого управління.

Наукова новизна. Набуло подальшого розвитку положення про державну політику детінізації як складову системи економічної безпеки суб'єктів господарювання. На відміну від підходів, де детінізація подається переважно як контрольний або фіскальний процес, у статті вона обґрунтована як інституційний механізм формування безпечного середовища для легальної економічної діяльності.

Удосконалено підхід до структурування інструментів детінізації шляхом поєднання стратегічної координації, ризик-орієнтованого контролю, фінансового моніторингу, антикорупційних запобіжників, судово-правового захисту, цифрової простежуваності та сервісної підтримки бізнесу. Набуло подальшого розвитку розуміння зв'язку між державною політикою детінізації та корпоративними системами економічної безпеки, комплаєнсу і управління ризиками.

Практичне значення. Запропонований підхід може бути використаний органами державної влади під час оновлення методичної бази оцінювання економічної безпеки, формування ризик-орієнтованої політики детінізації та розвитку міжвідомчого обміну даними. Для Бюро економічної безпеки України, податкових і митних органів результати можуть бути корисними під час визначення критеріїв ризику, пріоритетів реагування та меж пропорційного контролю.

Для суб'єктів господарювання запропонована логіка корисна під час побудови систем комплаєнсу, перевірки контрагентів, внутрішнього аудиту, управління договірними, фінансовими, податковими, митними та репутаційними ризиками. У процесі післявоєнного відновлення вона може застосовуватися для формування механізмів прозорого використання публічних і донорських ресурсів, цифрової простежуваності коштів та захисту добросовісних учасників відбудовчих процесів.

Окремим практичним напрямом є захист добросовісного бізнесу. Державна політика детінізації буде сприйматися як легітимна лише тоді, коли підприємства бачитимуть різницю між власною легальною поведінкою та діями тіньових конкурентів. Якщо добросовісний суб'єкт не отримує переваг від прозорої роботи, а лише несе більші витрати, система стимулів залишається викривленою. Тому держава має поєднувати контроль із сервісом: надавати зрозумілі роз'яснення, забезпечувати зручні електронні процедури, відкривати дані для перевірки контрагентів, створювати механізми раннього попередження про ризики, гарантувати пропорційність перевірок і реальну можливість захисту прав.

Суттєвою умовою практичного впровадження запропонованої моделі є відмова від однакового підходу до всіх суб'єктів господарювання. Ризик-орієнтоване управління передбачає розмежування низько-, середньо- та високоризикової поведінки. Підприємство з прозорою історією, офіційною зайнятістю, стабільною звітністю, зрозумілою структурою власності та відсутністю зв'язків із ризиковими контрагентами не повинно перебувати в тому самому контрольному режимі, що й суб'єкт, який системно використовує фіктивні операції або бере участь у схемах мінімізації податкових зобов'язань. Такий підхід зменшує тиск на легальний бізнес і при цьому підвищує результативність державного контролю.

Детінізація економіки має розглядатися у зв'язку зі стійким розвитком суб'єктів господарювання. Легальний бізнес забезпечує інвестиційну активність, створює робочі місця, формує податкову базу, бере участь у процесах відновлення, інтегрується в

міжнародні ланцюги постачання та дотримується вимог партнерів щодо прозорості, комплаєнсу й доброчесності. Поширення тіньових практик послаблює ці процеси, оскільки знижує привабливість довгострокового планування і водночас створює короткострокові стимули до порушення правил. Тому інституційно-організаційне забезпечення детінізації має бути спрямоване не лише на виявлення порушень, а й на формування умов, за яких підприємства можуть розвивати резиліентні бізнес-моделі, залучати фінансування, працювати з надійними контрагентами в межах правового поля.

Висновки

1. Встановлено, що інституційно-організаційне забезпечення державної політики детінізації економіки не може зводитися до окремих контрольних або правоохоронних заходів. Воно має функціонувати як цілісна система координації, аналітики, цифрового обміну даними, фінансового моніторингу, антикорупційних запобіжників, правового захисту бізнесу, сервісної підтримки та ризик-орієнтованого реагування на найбільш небезпечні форми тінізації.

2. Обґрунтовано, що детінізація економіки має безпосереднє значення для економічної безпеки суб'єктів господарювання, оскільки впливає на стан добросовісної конкуренції, прозорість контрагентів, доступ до якісних даних, передбачуваність правозастосування, рівень фінансових, правових, операційних, репутаційних і комплаєнс-ризиків.

3. Виявлено ключові дисфункції чинного інституційного забезпечення детінізації: фрагментарність державної політики, недостатню координацію між органами влади, дублювання контрольних функцій, слабкий міжвідомчий обмін даними, нерівномірність контролю, корупційні ризики та обмежений зв'язок державних інструментів із корпоративними системами управління ризиками.

4. Встановлено наявність методичного розриву після втрати чинності Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Нова методика оцінювання має враховувати не лише макроекономічні індикатори, а й ризики воєнного часу, вплив тіньових практик на поведінку суб'єктів господарювання, стан ринку праці, рівень фінансової прозорості, стійкість ланцюгів постачання та регіональні дисбаланси.

5. Обґрунтовано управлінський цикл детінізації, який охоплює виявлення тіньових практик, оцінювання ризиків, визначення пріоритетів реагування, застосування інструментів впливу та оцінювання результативності. Такий цикл дозволяє перейти від постфактум контролю до превентивного управління ризиками.

6. Перспективи подальших досліджень доцільно пов'язати з розробленням кількісних індикаторів ефективності інституційно-організаційного забезпечення детінізації за окремими секторами економіки, регіонами, групами суб'єктів господарювання та видами тіньових практик.

Список використаних джерел

1. Вдовенко Н. М., Перегуда Ю. А. Вплив тіньової і поведінкової економіки на адаптацію фінансових інструментів сталого розвитку та фінансової безпеки держави. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*, 2024. С. 273–279.
2. Габрелян А. Ю. Тіньова економіка: сутність, ознаки, структура та форми прояву. *Успіхи і досягнення у науці*, 2026. № 5(27). С. 2944–2960. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-5\(27\)-2944-2960](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-5(27)-2944-2960).
3. Габрелян А. Ю. Зарубіжний досвід державного регулювання детінізації економіки в контексті економічної безпеки. *Наука і техніка сьогодні (Серія «Право»)*, 2026. № 5(59). С. 685 – 702. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-5\(59\)-685-702](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-5(59)-685-702)

4. Габрелян А. Ю. Вплив тіньової економіки на фінансову безпеку та сталий розвиток аграрного бізнесу. *Current scientific goals, approaches and challenges: Collection of Scientific Papers «SCIENTIA» with Proceedings of the VI International Scientific and Theoretical Conference (June 5, 2026)*. Dresden, Federal Republic of Germany: International Center of Scientific Research, 2026. С. 43 – 47.
5. Габрелян А. Ю. Цифровізація та циркулярна економіка як інструменти детінізації аграрного сектору України. *Sectoral research XXI: characteristics and features: Collection of Scientific Papers «SCIENTIA» with Proceedings of the XII International Scientific and Theoretical Conference (June 12, 2026)*. Chicago, USA: International Center of Scientific Research, 2026. С. 103 – 107.
6. Габрелян А. Ю. Токенізація активів реального сектору як виклик для державної політики детінізації економіки. *Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the X International Scientific and Practical Conference, Cambridge (June 19, 2026)*. Cambridge-Vinnitsia: P.C. Publishing House & UKRLOGOS Group LLC, 2026. С. 55 – 63.
7. Габрелян А. Ю. Цифровізація обліку та електронного документообігу як інструмент скорочення неформальних операцій у малому та середньому бізнесі. *Advanced discoveries of modern science: experience, approaches and innovations: Collection of Scientific Papers «SCIENTIA» with Proceedings of the X International Scientific and Theoretical Conference (June 19, 2026)*. Amsterdam, The Netherlands: International Center of Scientific Research, 2026. С. 21 – 25.
8. Загальні тенденції тіньової економіки у 2021 році. *Міністерство економіки України*, 2022. URL: <https://me.gov.ua/download/74e86de5-126a-4849-94d5-7d4ea048e4b8/file.pdf>
9. Мінфін: у 2025 році до загального фонду держбюджету надійшло 2,66 трлн гривень. *Міністерство фінансів України*, 2026. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_u_2025_rotsi_do_zagalnogo_fondu_derzhbiudzhetu_nadiishlo_266_trln_griven-5532
10. Мінфін: за 2025 рік до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 514 млрд грн (+63 млрд грн до 2024 року). *Міністерство фінансів України*, 2026. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_2025_rik_do_zagalnogo_fondu_mistsevikh_biudzhetiv_nadiishlo_514_mlrd_grn_63_mlrd_grn_do_2024_roku-5541
11. Мінфін: видатки загального фонду держбюджету у 2025 році становили 4,19 трлн. грн.. *Міністерство фінансів України*, 2026. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/minfin_vidatki_zagalnogo_fondu_derzhbiudzhetu_u_2025_rotsi_stanovili_419_trln_grn-5554
12. Перегуда Ю., Чалюк Ю. Резильєнтна смарт-економіка як база відновлення соціально-економічної системи України. *Економіка та суспільство*, 2025. № 75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-1>.
13. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 р. № 1218-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1218-2023-%D1%80>
14. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України від 11.08.2021 р. № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/347/2021>
15. Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277: Наказ Міністерства економіки України від 11.08.2025 р. № 199. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail/e02ee976-2550-42b6-b1a6-997ac4dbb6ee?lang=uk->

- [UA&title=NakazMinekonomikiVid11-08-2025-199-proViznanniaTakim-SchoVtrativChinnist-NakazuMinisterstvaEkonomichnogoRozvitkuITorgivliUkrainiVid29-Zhovtnia2013-Roku1277-16](#). Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021 р. № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1150-20>
17. Про затвердження Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України: Наказ Бюро економічної безпеки України від 01.02.2023 р. № 36, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 27.02.2023 р. за № 350/39406. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0350-23>
18. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/361-20>
19. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18>
20. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки: Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2322-20>
21. OECD. Tax Administration 3.0: The Digital Transformation of Tax Administration. Paris: OECD Publishing, 2020. URL: <https://doi.org/10.1787/ca274cc5-en>
22. Pereguda Y., Stender S., Rusnak A., Khilukha O., Bielousov Y. Ukraine's digital economy under martial law: Innovative approaches and legal context. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 2024. Vol. 15, No. 1. P. 431–440. DOI: <https://doi.org/10.32479/ijefi.17585>.

References

- Vdovenko, N. M., & Perehuda, Yu. A. (2024). Vplyv tinovoi i povedinkovoi ekonomiky na adaptatsiiu finansovykh instrumentiv staloho rozvytku ta finansovoi bezpeky derzhavy [The impact of the shadow and behavioral economy on the adaptation of financial instruments of sustainable development and financial security of the state]. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*, 273–279. [in Ukrainian]
- Habrelian, A. Yu. (2026). Tinova ekonomika: sutnist, oznaky, struktura ta formy proiavu [Shadow economy: Essence, features, structure and forms of manifestation]. *Uspikhi i dosiahnennia u nauksi*, 5(27), 2944–2960. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-5\(27\)-2944-2960](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-5(27)-2944-2960) [in Ukrainian]
- Habrelian, A. Yu. (2026). Zarubizhnyi dosvid derzhavnogo rehuliuвання detinizatsii ekonomiky v konteksti ekonomichnoi bezpeky [Foreign experience of state regulation of economic de-shadowing in the context of economic security]. *Nauka i tekhnika sohodni. Serii: Pravo*, 5(59), 685–702. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-5\(59\)-685-702](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-5(59)-685-702) [in Ukrainian]
- Habrelian, A. Yu. (2026). Vplyv tinovoi ekonomiky na finansovu bezpeku ta stalyy rozvytok aharnoho biznesu [The impact of the shadow economy on financial security and sustainable development of agrarian business]. In *Current scientific goals, approaches and challenges: Collection of Scientific Papers "SCIENTIA" with Proceedings of the VI International Scientific and Theoretical Conference* (Dresden, Federal Republic of Germany, June 5, 2026) (pp. 43–47). International Center of Scientific Research. [in Ukrainian]
- Habrelian, A. Yu. (2026). Tsyfrovizatsiia ta tsyrkuliarna ekonomika yak instrumenty detinizatsii aharnoho sektoru Ukrainy [Digitalization and circular economy as instruments for de-shadowing the agrarian sector of Ukraine]. In *Sectoral research XXI: Characteristics and features: Collection of Scientific Papers "SCIENTIA" with Proceedings of the XII International Scientific and Theoretical Conference* (Chicago, USA, June 12, 2026) (pp. 103–107). International Center of Scientific Research. [in Ukrainian]

6. Habrelian, A. Yu. (2026). Tokenizatsiia aktyviv realnoho sektoru yak vyklyk dlia derzhavnoi polityky detinizatsii ekonomiky [Tokenization of real sector assets as a challenge for the state policy of economic de-shadowing]. In *Education and science of today: Intersectoral issues and development of sciences: Collection of scientific papers "ΛΟΓΟΣ" with Proceedings of the X International Scientific and Practical Conference* (Cambridge, June 19, 2026) (pp. 55–63). P.C. Publishing House & UKRLOGOS Group LLC. [in Ukrainian]
7. Habrelian, A. Yu. (2026). Tsyfrovizatsiia obliku ta elektronnoho dokumentoobihu yak instrument skorochennia neformalnykh operatsii u malomu ta serednomu biznesi [Digitalization of accounting and electronic document flow as an instrument for reducing informal operations in small and medium-sized business]. In *Advanced discoveries of modern science: Experience, approaches and innovations: Collection of Scientific Papers "SCIENTIA" with Proceedings of the X International Scientific and Theoretical Conference* (Amsterdam, The Netherlands, June 19, 2026) (pp. 21–25). International Center of Scientific Research. [in Ukrainian]
8. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. (2022). *Zahalni tendentsii tinovoi ekonomiky u 2021 rotsi* [General trends of the shadow economy in 2021]. <https://me.gov.ua/download/74e86de5-126a-4849-94d5-7d4ea048e4b8/file.pdf> [in Ukrainian]
9. Ministerstvo finansiv Ukrainy. (2026). *Minfin: U 2025 rotsi do zahalnoho fondu derzhbiudzhetu nadiishlo 2,66 trln hryven* [Ministry of Finance: In 2025, UAH 2.66 trillion was received by the general fund of the state budget]. https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_u_2025_rotsi_do_zagalnogo_fondu_derzhbiudzhetu_nadiishlo_266_trln_griven [in Ukrainian]
10. Ministerstvo finansiv Ukrainy. (2026). *Minfin: Za 2025 rik do zahalnoho fondu mistsevikh biudzhativ nadiishlo 514 mlrd hrn (+63 mlrd hrn do 2024 roku)* [Ministry of Finance: In 2025, UAH 514 billion was received by the general fund of local budgets (+UAH 63 billion compared to 2024)]. https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_2025_rik_do_zagalnogo_fondu_mistsevikh_biudzhativ_nadiishlo_514_mlrd_grn_63_mlrd_grn_do_2024_roku [in Ukrainian]
11. Ministerstvo finansiv Ukrainy. (2026). *Minfin: Vydatky zahalnoho fondu derzhbiudzhetu u 2025 rotsi stanovlyly 4,19 trln hrn* [Ministry of Finance: Expenditures of the general fund of the state budget in 2025 amounted to UAH 4.19 trillion]. https://www.mof.gov.ua/uk/news/minfin_vidatki_zagalnogo_fondu_derzhbiudzhetu_u_2025_rotsi_stanovili_419_trln_grn [in Ukrainian]
12. Perekhuda, Yu., & Chaliuk, Yu. (2025). Rezyliientna smart-ekonomika yak baza vidnovlennia sotsialno-ekonomichnoi systemy Ukrainy [Resilient smart economy as a basis for restoring the socio-economic system of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (75). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-1> [in Ukrainian]
13. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2023). *Pro skhvalennia Natsionalnoi stratehii dokhodiv do 2030 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.12.2023 r. № 1218-r* [On approval of the National Revenue Strategy until 2030: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1218-r of December 27, 2023]. <https://zakon.rada.gov.ua/go/1218-2023-%D1%80> [in Ukrainian]
14. Prezydent Ukrainy. (2021). *Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 11 serpnia 2021 roku "Pro Stratehiiu ekonomichnoi bezpeky Ukrainy na period do 2025 roku": Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 11.08.2021 r. № 347/2021* [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of August 11, 2021 "On the Economic Security Strategy of Ukraine for the period until 2025": Decree of the President of Ukraine No. 347/2021 of August 11, 2021]. <https://zakon.rada.gov.ua/go/347/2021> [in Ukrainian]
15. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. (2025). *Pro vyznannia takym, shcho vtratyv chynnist, nakazu Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy vid 29 zhovtnia 2013 roku №*

- 1277: *Nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy vid 11.08.2025 r. № 199* [On recognizing as invalid the order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine of October 29, 2013 No. 1277: Order of the Ministry of Economy of Ukraine No. 199 of August 11, 2025]. <https://me.gov.ua/Documents/Detail/e02ee976-2550-42b6-b1a6-997ac4dbb6ee?lang=uk-UA&title=NakazMinekonomikiVid11-08-2025-199-proViznanniaTakim-SchoVtrativChinnist-NakazuMinisterstvaEkonomichnogoRozvitkuITorgivliUkrainiVid29-Zhovtnia2013-Roku1277-> [in Ukrainian]
16. Verkhovna Rada Ukrainy. (2021). *Pro Biuro ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.01.2021 r. № 1150-IX* [On the Bureau of Economic Security of Ukraine: Law of Ukraine No. 1150-IX of January 28, 2021]. <https://zakon.rada.gov.ua/go/1150-20> [in Ukrainian]
17. Biuro ekonomichnoi bezpeky Ukrainy. (2023). *Pro zatverdzhennia Poriadku zastosuvannia ryzyk-oriientovanoho pidkhodu v Biuro ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: Nakaz Biuro ekonomichnoi bezpeky Ukrainy vid 01.02.2023 r. № 36, zareiestrovanyi u Ministerstvi yustytzii Ukrainy 27.02.2023 r. za № 350/39406* [On approval of the Procedure for applying a risk-oriented approach in the Bureau of Economic Security of Ukraine: Order of the Bureau of Economic Security of Ukraine No. 36 of February 1, 2023, registered with the Ministry of Justice of Ukraine on February 27, 2023 under No. 350/39406]. <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0350-23> [in Ukrainian]
18. Verkhovna Rada Ukrainy. (2019). *Pro zapobihannia ta protydiu lehalizatsii (vidmyvanni) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, finansuvanniu terorizmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia: Zakon Ukrainy vid 06.12.2019 r. № 361-IX* [On prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds of crime, financing of terrorism and financing of proliferation of weapons of mass destruction: Law of Ukraine No. 361-IX of December 6, 2019]. <https://zakon.rada.gov.ua/go/361-20> [in Ukrainian]
19. Verkhovna Rada Ukrainy. (2014). *Pro zapobihannia koruptsii: Zakon Ukrainy vid 14.10.2014 r. № 1700-VII* [On prevention of corruption: Law of Ukraine No. 1700-VII of October 14, 2014]. <https://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18> [in Ukrainian]
20. Verkhovna Rada Ukrainy. (2022). *Pro zasady derzhavnoi antykoruptsiinoi polityky na 2021–2025 roky: Zakon Ukrainy vid 20.06.2022 r. № 2322-IX* [On the principles of state anti-corruption policy for 2021–2025: Law of Ukraine No. 2322-IX of June 20, 2022]. <https://zakon.rada.gov.ua/go/2322-20> [in Ukrainian]
21. OECD. (2020). *Tax Administration 3.0: The Digital Transformation of Tax Administration*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/ca274cc5-en>
22. Pereguda, Y., Stender, S., Rusnak, A., Khilukha, O., & Bielousov, Y. (2024). Ukraine's digital economy under martial law: Innovative approaches and legal context. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 15(1), 431–440. <https://doi.org/10.32479/ijefi.17585>